

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ВЕРЕМЧУК ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336.22:339.924](477)(043.3)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, доцент
Леонов Сергій Вячеславович,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Десятнюк Оксана МIRONІВНА,
Тернопільський національний
економічний університет
Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України,
професор кафедри податків
і фіскальної політики;

кандидат економічних наук, доцент
Педченко Наталія Сергіївна,
ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет
економіки і торгівлі”,
декан факультету фінансів і обліку

Захист дисертації відбудеться 10 лютого 2012 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлів-ська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В контексті імперативу забезпечення економічного зростання, високих темпів суспільного відтворення та соціальної справедливості в суспільстві особливого значення набуває проведення державою ефективної фінансової політики, зокрема – шляхом формування та реалізації виваженої податкової політики. При цьому стратегічне прагнення України інтегруватися до європейської спільноти має бути враховано під час здійснення державного регулювання внутрішніх соціально-економічних процесів, що вимагає коригування цілей та завдань податкової політики з урахуванням не тільки сформованого національного фіскального суверенітету, а й наднаціональних інтересів Європейського Союзу (ЄС) та сучасних тенденцій фінансової глобалізації в світі. Узгодження стратегічних орієнтирів при формуванні єдиного економічного простору на європейському континенті обумовлює необхідність трансформації інструментів вітчизняної податкової практики відповідно до вимог європейських стандартів, спрощення системи оподаткування, усунення подвійного оподаткування та податкових бар'єрів у торгових відносинах, запобігання податковим правопорушенням тощо.

Фундаментальні основи теорії податків були закладені у працях А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, А. Лаффера, Д. Рікардо, А. Сміта, Дж. Стігліца та ін. Значна увага упродовж останніх років науковцями приділяється дослідженню теоретичних засад трансформації податкової політики під впливом інтеграційних процесів у світі. Вагомим у цьому плані є доробок зарубіжних вчених Ф. Велейоза, Дж. Вогета, Р. Б. Девайса, К. Петерса, В. Танзі, Е. К. Хайеса, Ф. Хейнеммана, П. Шварца та російських дослідників І. Ф. Іскакової, Ж. Н. Мамбеталієвої, С. А. Пантюхіної, А. І. Погорлецького, М. Т. Оспанова, М. А. Сафіулліна та ін. Чимало напрацювань щодо наближення напрямів податкової політики України до європейських вимог зроблено і вітчизняними науковцями, в тому числі: В. Л. Андрущенко, О. Д. Василюком, В. П. Вишневським, О. М. Десятнюк, І. І. Д'яконовою, А. О. Єпіфановим, Ю. Б. Івановим, А. І. Крисоватим, І. О. Луніною, С. В. Леоновим, І. О. Лютим, П. В. Мельником, Н. С. Педченко, І. В. Салом, А. М. Соколовською, Л. Л. Тарангул, В. М. Федосовим, С. І. Юрієм та ін.

Високо оцінюючи накопичений досвід щодо здійснення податкової політики під впливом інтеграційних процесів, зауважимо, що залишаються відкритими питання формалізації етапів трансформації податкової політики держави як цілісного процесу, комплексного оцінювання відповідності складу та структури податків в Україні європейським стандартам, розвитку методичної бази вирішення проблеми податкової конкуренції під час визначення векторів вітчизняної податкової реформи та ін. Об'єктивна потреба у розвитку наукових досліджень з даної проблематики, її актуальність та практична значущість для розвитку економіки України обумовили вибір теми роботи, її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у контексті Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2009–2013 роки (Постанова президії НАН України від 25.02.2009 № 55), зокрема в межах економічних наук: фінанси, грошовий обіг і кредит (п. 4.1.3).

Пропозиції автора враховано при підготовці звітів за науково-дослідними роботами ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, зокрема: за темою “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер державної реєстрації 0109U006782) – щодо групування європейських країн за базовими критеріями реалізації податкової політики; за темою “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності” (номер державної реєстрації 0102U006965) – щодо оцінки рівня гармонізації непрямого оподаткування в державах-членах ЄС і Україні.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток науково-методичних підходів та практичних механізмів трансформації податкової політики України під впливом процесів економічної інтеграції.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- поглибити теоретичні підходи до визначення сутності, основних елементів податкової політики та її ролі у державному регулюванні економіки, а також доповнити систему принципів податкової політики держави;
- формалізувати основні етапи і критерії оцінювання процесу трансформації податкової політики держави від неінтегрованої до інтегрованої;
- оцінити рівні гармонізації податкової політики в ЄС і адаптації податкового законодавства України до європейських стандартів;
- розробити методичний підхід до приведення вітчизняної класифікації податкових платежів у зіставний вигляд із системою податків в ЄС та на цій основі порівняти податкові системи України та держав-членів ЄС;
- розробити науково-методичний підхід до групування європейських країн за критеріями реалізації податкової політики на основі кластерного аналізу;
- обґрунтувати комплексний підхід до реформування податкової політики України в контексті усунення її невідповідностей європейській практиці;
- оцінити рівень гармонізації непрямого оподаткування та запропонувати шляхи підвищення ефективності стягнення непрямих податків в Україні;
- удосконалити механізм оподаткування прибутку підприємств в Україні з урахуванням факторів податкової конкуренції і досвіду держав-членів ЄС.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають при формуванні і реалізації податкової політики держави в умовах інтеграційних процесів.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення трансформації податкової політики України з урахуванням вектора інтеграції вітчизняної економіки до європейського економічного простору.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії державних фінансів, державного регулювання економіки, теорії податків, а також напрацювання вчених-економістів у сфері удосконалення податкової політики. Для вирішення визначених у роботі завдань використано комплекс загальнонаукових і прикладних методів дослідження, зокрема: методи наукової абстракції, індукції і дедукції, аналізу і синтезу – для розкриття теоретичних положень формування і реалізації податкової політики в умовах економічної інтеграції та обґрунтування категоріального апарату; системно-структурний метод, методи логічного узагальнення – при обґрунтуванні комплексного підходу до визначення етапів процесу трансформації податкової політики України до вимог ЄС; економіко-математичні методи – при групуванні країн за критеріями реалізації податкової політики, встановленні рівня гармонізації непрямого оподаткування, визначенні залежності ставки податку на прибуток підприємств від факторів податкової конкуренції; метод аналогій та експертні методи – при обґрунтуванні концептуальних засад удосконалення окремих елементів податкової політики України.

Інформаційно-фактологічну базу дисертаційного дослідження складають закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України – в частині регулювання податкових відносин, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України, директиви й рекомендації інституцій ЄС, аналітичні огляди Європейського статистичного агентства, монографічні дослідження та наукові публікації з питань формування і реалізації податкової політики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку існуючих та розробці ряду нових науково-методичних підходів та практичних механізмів трансформації податкової політики України в контексті євроінтеграційних процесів.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є:
вперше:

- запропоновано концептуальну схему процесу трансформації податкової політики держави на шляху її інтеграції до ЄС, що дозволило формалізувати: 1) зміст та інструменти адаптації, гармонізації та уніфікації як окремих етапів, за якими відбувається трансформація податкової політики; 2) методичні підходи до оцінювання рівня інтегрованості національної податкової політики у загальноєвропейський податковий простір за критеріями імplementованості, обґрунтованості, доцільності та повноти; 3) напрями трансформації податкової політики за визначеними критеріями залежно від глибини та різноманітності інтеграційних зв'язків, а також вимог ЄС;

удосконалено:

- методичний підхід до комплексного оцінювання і порівняння повного податкового навантаження та його структури в європейських країнах, який, на відміну від існуючих, базується на приведенні вітчизняної податкової класифікації за Системою національних рахунків у зіставний вигляд зі складом податків в державах-членах ЄС за Європейською системою рахунків;
- науково-методичний підхід до групування європейських країн за наближеністю векторів реалізації їх національних податкових політик, який, на відміну від існуючих, базується на результатах кластерного аналізу за критеріями фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості та гнучкості, що дозволило сформулювати чотири регіональні кластери й обґрунтувати їх специфічні особливості;
- методичні засади використання таксономічного аналізу для визначення індексу гармонізації непрямого оподаткування, що дозволяє оцінити рівень і динаміку, а також напрями гармонізації непрямих податків в цілому та у розрізі їх основних видів для держав-членів ЄС і України;
- науково-методичний підхід до прогнозування тенденцій зміни рівня корпоративного оподаткування в країнах Європи шляхом побудови лінійної моделі бінарного вибору з логістичним розподілом, що дозволяє формалізувати функціональну залежність схильності України до зниження ставки податку на прибуток підприємств від найбільш релевантних факторів податкової конкуренції;
набули подальшого розвитку:
- напрями ідентифікації рівня директивного регулювання податкових відносин в ЄС та імплементації гармонізованих норм у правове поле України, що дозволило обґрунтувати черговість заходів щодо трансформації вітчизняної податкової практики з метою переходу від етапу адаптації податкового законодавства до етапу гармонізації податкової політики;
- визначення змісту поняття “податкова політика держави” як сукупності цілеспрямованих заходів держави щодо науково-методичного, нормативно-правового, інституційно-організаційного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення процесів встановлення і стягнення податків та їх адміністрування, що спрямовані на задоволення потреб та інтересів суспільства, а також реалізацію об’єктивних функцій податків з урахуванням впливу факторів внутрішнього середовища і зовнішніх векторів економічної інтеграції. Такий підхід дозволяє врахувати увесь комплекс інструментів, за допомогою яких досягаються цілі та завдання податкової політики, а також передбачає необхідність врахування тенденцій фінансової глобалізації в світі при обґрунтуванні напрямів реалізації цієї політики;
- система принципів податкової політики за рахунок доповнення її принципом інтеграційності, який передбачає необхідність забезпечення трансформації складу, структури та елементів податків, а також загальних напрямів

податкових реформ відповідно до вимог міжнародних економічних об'єднань.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні наукові положення дисертаційного дослідження доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, що у комплексі формують наукове підґрунтя для реалізації податкової реформи в Україні. Запропоновані у роботі теоретичні узагальнення та методичні рекомендації призначені для використання законодавчими та виконавчими органами державної влади, статистичними службами та аналітичними агенціями, міжнародними інституціями для побудови цілісної системи інструментів податкової політики України, у процесі розробки державних програмних документів, що визначатимуть пріоритети податкового регулювання в контексті інтеграції України до європейської спільноти. Це дозволить підвищити дієвість засобів державного регулювання у сфері оподаткування в умовах трансформаційної економіки.

Висновки, пропозиції та рекомендації автора щодо удосконалення чинного порядку стягнення непрямих податків впроваджено в діяльність Державної податкової інспекції в м. Суми (довідка від 29.08.2011 № 188/12.111); щодо міждержавного порівняння податкових політик європейських країн з використанням інструментів кластерного аналізу – в діяльність Державної податкової адміністрації в Полтавській області (довідка від 04.07.2011 № 205/04.123); щодо здійснення податкової реформи в Україні в контексті наближення вітчизняної податкової політики до вимог ЄС – в діяльність Державної податкової інспекції у Ленінському районі м. Севастополя (довідка від 19.08.2011 № 15-127/115); щодо оцінки оптимального рівня оподаткування непрямыми податками в Україні – в діяльність Державної податкової адміністрації у м. Севастополі (довідка від 05.09.2011 № 28-075/207); щодо напрямів удосконалення системи оподаткування в Україні – в діяльність Сумської обласної ради (довідка від 20.05.2011 № 1/11).

Результати наукових розробок використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін “Податкова система”, “Оподаткування суб’єктів підприємництва” і “Податковий менеджмент” (акт від 25 січня 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним, завершеним науковим дослідженням. Наукові результати, які виносяться на захист, є особистим науковим надбанням автора. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Окремі теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й отримали позитивну оцінку на 11 наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: Науково-практичній інтернет-конференції “Методологічні та методичні аспекти функціонування системи державних фінансів” (м. Донецьк, 2011 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Naukaowa mysl informacyjnej rowieki – 2011” (м. Пшемишль, Республіка Польща, 2011 р.); VI

Міжнародній науково-практичній конференції “Nastoleni moderni vedy – 2010” (м. Прага, Чеська Республіка, 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців” (м. Харків, 2010 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы” (м. Пінськ, Республіка Білорусь, 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін” (м. Тернопіль, 2009 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегия развития Украины в глобальной среде” (м. Сімферополь, 2008 р.) та ін.

Публікації. Основні положення і найважливіші висновки дисертаційного дослідження викладено у 20 наукових працях загальним обсягом 6,37 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,47 друк. арк., у тому числі 9 статей опубліковано у наукових фахових виданнях, 11 публікацій – в інших виданнях.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 305 сторінок, у т.ч. на 167 сторінках розміщено 7 таблиць, 54 рисунки, 12 додатків і список літератури з 210 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення результатів, зв’язок роботи з науковими програмами, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі “**Теоретичні засади податкової політики України в умовах інтеграційних процесів**” досліджено сутність та складові податкової політики держави, доповнено систему її принципів; розроблено концептуальну схему процесу трансформації податкової політики України на шляху її інтеграції до європейського економічного простору.

Автором узагальнено концептуальні засади податкової політики держави, зокрема: її види, цілі та завдання, принципи, критерії реалізації, методи та інструментарій. Систематизація існуючих науково-методичних підходів до визначення сутності податкової політики держави свідчить про відсутність усталеного розуміння, фрагментарність в акцентах, суб’єктно-об’єктну неузгодженість, неврахування сучасних тенденції і процесів світової глобалізації. З урахуванням цього автором запропоновано визначати податкову політику держави як сукупність цілеспрямованих заходів держави щодо науково-методичного, нормативно-правового, інституційно-організаційного, інформаційно-аналітичного, ресурсного забезпечення процесів встановлення і стягнення податків та їх адміністрування, що спрямовані на задоволення потреб та інтересів суспільства, а також реалізацію об’єктивних функцій податків з урахуванням впливу факторів внутрішнього середовища і зовнішніх векторів економічної інтеграції. При цьому найбільш релевантним фактором зовнішнього

середовища, який обумовлює пріоритети у виборі інструментів формування і реалізації внутрішньої податкової політики, автор вважає участь держави в процесах міжнародної економічної інтеграції, що об'єктивно вимагає уніфікації окремих елементів оподаткування держав, що входять до складу міжнародних або регіональних угруповань, узгодженості їх податкових політик, координації напрямів здійснення національних податкових реформ тощо.

Сучасні геополітичні та гео економічні вектори зовнішньої політики України обумовлюють актуальність трансформації вітчизняної податкової політики з урахуванням стратегії майбутньої економічної інтеграції держави саме до ЄС. У зв'язку з цим одним із принципів реалізації податкової політики запропоновано вважати принцип інтеграційності, який передбачає необхідність забезпечення трансформації складу, структури та елементів податків, а також загальних напрямів податкових реформ відповідно до вимог міжнародних економічних об'єднань. Цей принцип органічно доповнює існуючу систему ustalених принципів реалізації податкової політики держави (еволюційність, обґрунтованість, відповідність, гнучкість, рівність і справедливість, економічна ефективність, стабільність законодавства, системність, єдність, гласність).

Автором встановлено, що в науковій літературі поняття “адаптація”, “гармонізація” та “уніфікація” по відношенню до інтеграційної взаємодії в єдиному податковому просторі зазвичай використовуються як синоніми. Доведено помилковість такого підходу, уточнено сутність цих понять та запропоновано застосовувати їх для характеристики змісту окремих послідовних етапів, за якими відбувається трансформація податкової політики держави на шляху її інтеграції до міжнародного економічного об'єднання, зокрема до ЄС (рис. 1). Як видно з рис. 1, на кожному з виділених етапів запропоновано оцінювати рівень інтегрованості податкової політики за критеріями імплементації, обґрунтованості, доцільності та повноти, а результати такого оцінювання вважати вихідною базою для визначення конкретних напрямів трансформації неінтегрованої податкової політики держави в інтегровану залежно від глибини та різноманітності інтеграційних зв'язків, а також стратегічних цілей щодо формування єдиного податкового простору на європейському континенті.

Завдяки активним діям європейських інституцій процес трансформації податкових політик держав-членів ЄС сьогодні перебуває на етапі гармонізації, тоді як в Україні поки що відбувається лише адаптація національного податкового правового поля до вимог ЄС. Проведений автором аналіз практики реалізації інтеграційних процесів в ЄС дозволив зробити ряд висновків щодо поточних тенденцій гармонізації податкової політики, зокрема: 1) законодавчі документи ЄС прямо не передбачають гармонізацію, але декларують необхідність вирівнювання національних законодавчих актів, пристосовуючи їх до потреб побудови спільного ринку на європейському континенті; 2) гармонізація повинна бути визнаною і прийняти форму конкретних заходів в межах податкових реформ; 3) етапи гармонізації є послідовними і трудомісткими; 4) гармонізованими на рівні ЄС мають бути лише ті податки,

адміністрування яких узгоджується з проблемами функціонування спільного ринку в Європі.

Запропонована автором схема процесу трансформації податкової політики держави вимагає розвитку методичних підходів до комплексного оцінювання рівня інтегрованості податкової політики України до вимог ЄС.

У другому розділі **“Науково-методичні підходи до оцінювання рівня інтегрованості податкової політики України в європейський економічний простір”** оцінено рівні гармонізації податкової політики в ЄС і адаптації вітчизняного податкового законодавства до європейських стандартів; оцінено рівень оподаткування в Україні та державах-членах ЄС за різними критеріями; здійснено групування країн Європи за критеріями реалізації податкової політики.

У роботі здійснено періодизацію розвитку інтеграційних процесів в Європі та систематизовано пріоритетні напрями гармонізації податкової політики в ЄС за групами податків та механізмами їх адміністрування. Встановлено, що перебуваючи на етапі адаптації податкового законодавства, Україна поступово здійснила імплементацію цілого ряду директивних і рекомендаційних правових норм ЄС у національний податковий простір з урахуванням особливостей вітчизняної правової системи і соціально-економічних реалій.

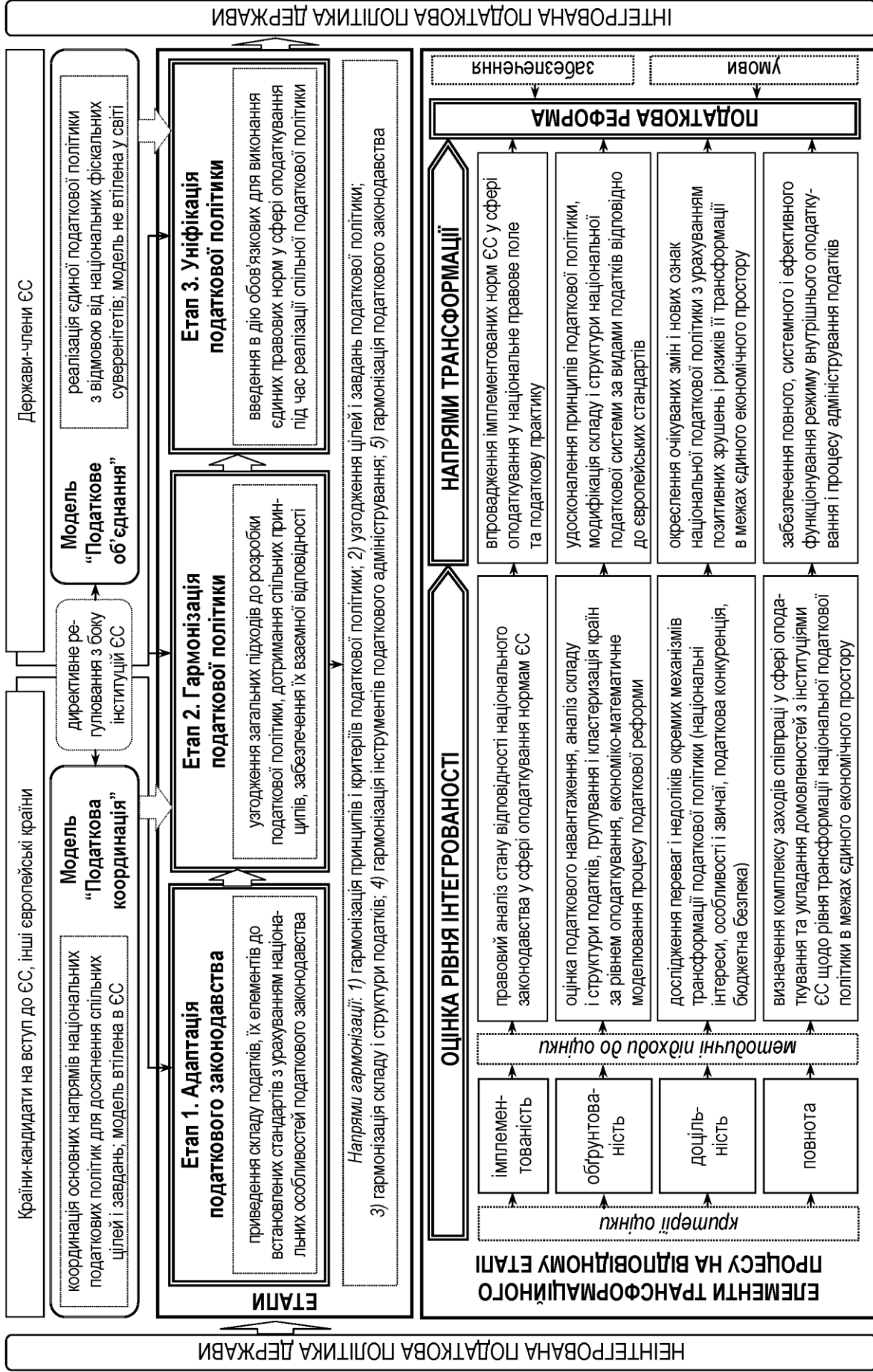

Рис. 1. Концептуальна схема процесу трансформації податкової політики держави на шляху її інтеграції до ЄС

Фрагмент результатів оцінювання рівнів трансформації податкової політики відповідно до вимог побудови єдиного податкового простору за критерієм імплементованості демонструє табл. 1.

Таблиця 1

Результати ідентифікації рівнів імплементації директивних норм ЄС в податкове законодавство держав-членів ЄС і України (фрагмент)

Пріоритетні напрями податкової політики	Рівень гармонізації податкової політики в ЄС	Рівень адаптації податкового законодавства України до вимог ЄС
<i>Пряме оподаткування</i>		
<i>Корпоративне оподаткування</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>
оподаткування материнських та дочірніх компаній	середній	не адаптовано
оподаткування компаній у випадках злиття, поділу, часткового поділу, переведення активів та обміну акціями	середній	середній
оподаткування виплат відсотків та роялті між пов'язаними компаніями	середній	не адаптовано
...	...	...
<i>Індивідуальне оподаткування</i>	<i>низький</i>	<i>не адаптовано</i>
оподаткування деяких позицій прибутку, отриманих нерезидентами	низький	не адаптовано
оподаткування дивідендів	низький	не адаптовано
оподаткування доходу від заощаджень у формі виплати відсотків	низький	не адаптовано
...	...	...
<i>Непряме оподаткування</i>		
<i>Податок на додану вартість</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>
загальний механізм ПДВ	високий	середній
спеціальні режими і правила	середній	низький
...	...	...
<i>Акцизний податок</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>
<i>Митна політика</i>	<i>високий</i>	<i>не адаптовано</i>
оподаткування товарів, що ввозяться особами, які подорожують з третіх країн	високий	не адаптовано
оподаткування імпорту малих партій некомерційних товарів з третіх країн	високий	не адаптовано
...	...	...
<i>Інші непрямі податки</i>	<i>низький</i>	<i>не адаптовано</i>
<i>Внески на соціальне страхування</i>	<i>не підлягають гармонізації (адаптації)</i>	
<i>Адміністрування податків</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>
заходи уникнення податкової фальсифікації	високий	середній
співпраця у сфері прямого оподаткування	середній	низький
адміністративна координація у сфері ПДВ і акцизного податку	високий	середній

З метою завершення адаптації вітчизняного законодавства у сфері оподаткування до вимог ЄС та переходу на етап гармонізації податкової політики Україні необхідно в першу чергу остаточно узгодити проблемні питання щодо неадаптованих норм у сфері непрямого оподаткування і адміністративної співпраці, а в подальшому, з урахування доцільності і пріоритетності, – у сфері корпоративного та індивідуального оподаткування. В

дисертаційні роботи представлено перелік та черговість конкретних заходів організаційно-правового характеру в контексті вирішення окресленої проблеми.

З метою оцінювання результативності процесу трансформації податкової політики України до вимог ЄС за критеріями обґрунтованості, доцільності і повноти автором здійснено порівняння держав за рівнем повного податкового навантаження та за його структурою. Однією з невирішених до сьогодні проблем в межах такого дослідження є неузгодженість офіційних систем класифікацій податків за даними Системи національних рахунків (СНР) та Європейської системи рахунків (ESA95). Так, наприклад, в Україні для розрахунку показника повного податкового навантаження не достатньо використовувати лише рівень податкових надходжень згідно з бюджетною класифікацією за доходами, а необхідно ще додатково модифікувати окремі позиції неподаткових надходжень і внесків на соціальне страхування. Крім того, у деяких державах-членах ЄС акумулювання коштів для соціального забезпечення громадян здійснюється через податки замість цільових внесків, що значно впливає на співвідношення окремих груп податків і ВВП. З метою приведення у зіставний вигляд складу податків автором розроблено методичний підхід до трансформації вітчизняної податкової класифікації до єдиних стандартів ЄС.

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що в ЄС-27 (27 держав-членів ЄС) повне податкове навантаження становить 35,8 %, тоді як в Україні – 37,2 %. В цілому периферійні країни Європи (до складу яких відносять і Україну) історично мають більш низький рівень оподаткування, ніж країни континентальної Європи. У порівнянні з “новими” державами-членами ЄС (за результатами дослідження 12 країн, ЄС-12) в Україні частка податків у ВВП також є більшою на 4,8 %. Протягом 1999-2009 рр. рівень оподаткування в Європі майже не змінився, в Україні – збільшився на 7,4 %.

У процесі дослідження структури оподаткування встановлено, що податкові системи європейських країн характеризуються майже однаковими частками прямого оподаткування і соціальних внесків у повному податковому навантаженні, а також суттєвим фіскальним значенням непрямих податків. В Україні непрямі податки також домінують, але частка прямих податків є значно меншою у порівнянні з ЄС-27 і ЄС-12 в середньому. Дослідження основних бюджетоутворюючих прямих податків в державах-членах ЄС дозволило визначити, що найбільші податкові доходи бюджетів цих країн формуються за рахунок індивідуальних прибуткових податків, а структура вітчизняного прямого оподаткування характеризується майже однаковим співвідношенням податку на доходи фізичних осіб і податку на прибуток підприємств. Динаміка зміни структури непрямих податків в Європі характеризується зменшенням частки специфічних акцизів і збільшенням універсальних. У порівнянні із значенням по ЄС-27 рівень стягнення ПДВ як в Україні, так і в ЄС-12, є вищим. Однак, на відміну від України, частка акцизного оподаткування в ЄС є значно

більшою. Однією з причин наявних відмінностей є відхилення у розмірах ставок податків.

В дисертаційній роботі також здійснена оцінка структури і динаміки податків за основними економічними функціями в контексті розподілу платежів на податки на споживання, працю і капітал, а також на основі визначення відповідних ефективних ставок податків за класифікацією ESA95 (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективні ставки податків в державах-членах ЄС і Україні

Показник	Значення у 2009 р.		Зміна протягом 1999–2009 рр.	
	ЄС-27	Україна	ЄС-27	Україна
Ефективна ставка податків на споживання, %	20,9	21,3	-0,1	+3,0
Ефективна ставка податків на працю, %	32,9	30,1	-3,0	+0,4
Ефективна ставка податків на капітал, %	24,9	21,4	-1,1	+2,5
Ефективна ставка енергетичних податків, євро	131,8	86,1	+4,3	+36,8

Результати проведених податкових реформ в Україні не призвели до суттєвого зростання ефективності окремих видів оподаткування. Ефективна ставка податків на споживання в Україні практично дорівнювала середній ставці по ЄС-27, а ставки податків на працю та капітал були нижчими. У той же час ефективність оподаткування капіталу у порівнянні з “новими” державами-членами ЄС є значно вищою (в ЄС-12 – 14,7 %), що обумовлено високим рівнем ставки податку на прибуток підприємств (з 2011 р. – 23 %, з 2012 р. – 21 %, з 2013 р. – 19 %, з 2014 р. – 16 %, відповідно до Податкового кодексу України). Крім того, дослідження вітчизняної практики екологічного оподаткування (у т.ч. енергетичних податків) підтверджує його неефективність у порівнянні з європейською практикою.

З метою узагальнення особливостей оподаткування в ЄС і визначення напрямків трансформації вітчизняного оподаткування здійснено об’єднання (з використанням інструментів кластерного аналізу) держав у великі групи за мірою схожості векторів їх податкових політик на основі 26 показників, які об’єднані в межах таких критеріїв: 1) фіскальна достатність (рівень повного податкового навантаження, частки прямих та непрямих податків, а також внесків на соціальне страхування в податковому навантаженні); 2) економічна ефективність (ефективні ставки податків на споживання, капітал та енергетичних податків, рівні ПДВ, податків на прибуток і екологічних податків); 3) соціальна справедливість (ефективна ставка податків на працю, рівні індивідуальних прибуткових податків і соціальних внесків); 4) гнучкість (темпи зростання реального ВВП, експорту/імпорту, грошових доходів населення, реальної заробітної плати, рівні інвестицій в основний капітал, валового прибутку, доходів/видатків, дефіциту/профіциту бюджету, зайнятості, безробіття, індекс інфляції).

Запропонований підхід дозволив сформувати чотири регіональні кластери й обґрунтувати їх специфічні особливості. Поряд з Болгарією, Естонією, Литвою, Латвією, Румунією і Словаччиною (усі країни групи ЄС-12) Україна увійшла до кластера, який характеризується: неефективністю стягнення податків на капітал, екологічних податків і окремих елементів споживчого оподаткування, високим рівнем стягнення податків на працю. Проте в порівнянні з більшістю країн цього кластера Україна і Естонія демонструють значно вищий рівень показника повного податкового навантаження на економіки цих країн.

У третьому розділі **“Напрями трансформації податкової політики України в контексті євроінтеграційних процесів”** обґрунтовано концептуальні засади проведення податкової реформи в Україні в умовах євроінтеграції, оцінено рівень впливу гармонізації непрямого оподаткування в ЄС на вітчизняну податкову практику, встановлено залежність механізмів прибуткового оподаткування підприємств від факторів податкової конкуренції.

Комплексно сформувати та ефективно реалізувати програму заходів щодо вирішення найважливіших проблем вітчизняної податкової політики можливо за рахунок здійснення конкретних заходів в межах податкової реформи, зокрема: поступового зниження податкового навантаження за рахунок розширення бази оподаткування і зміни ставок основних прямих і непрямих податків; остаточного приведення складу і структури чинної системи податків у відповідність з практикою європейських країн; зміни пропорцій в оподаткуванні факторів виробництва і споживання; забезпечення справедливості в оподаткуванні; підвищення регулюючого потенціалу окремих податків; врегулювання проблем застосування спеціальних режимів оподаткування з вимогами ЄС; удосконалення механізму стягнення внесків на соціальне страхування; реформування податкової служби, системи адміністрування податків і податкового контролю тощо.

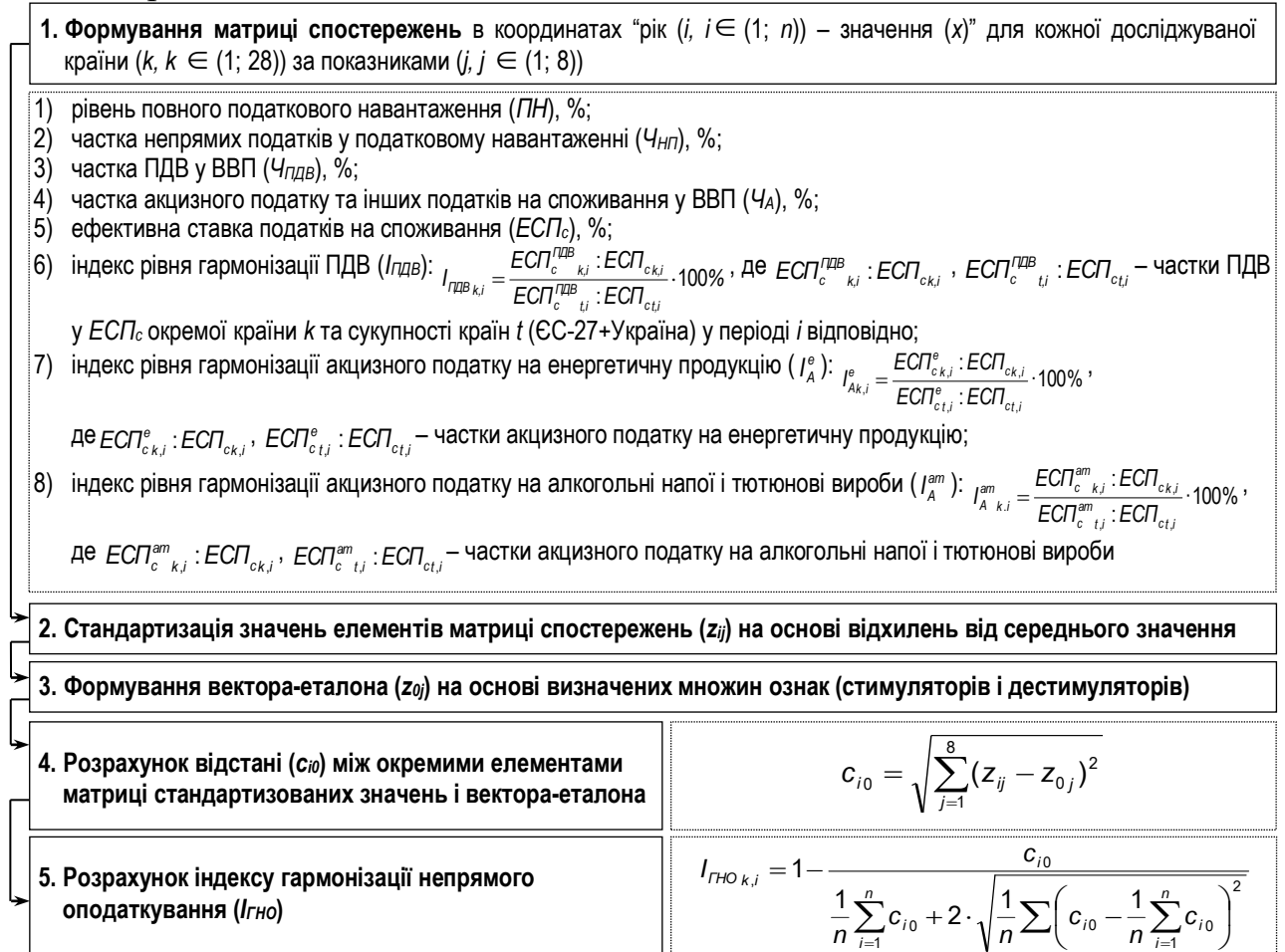
Враховуючи високий ступінь директивного регулювання ПДВ і акцизного податку в ЄС, а також необхідність удосконалення механізмів їх адміністрування в Україні, автором здійснена інтегральна оцінка рівня гармонізації непрямого оподаткування в європейських країнах (за умов гіпотетичного зарахування України до членів ЄС) на основі розробленого алгоритму (рис. 2).

Індекс гармонізації непрямого оподаткування ($I_{ГНО}$) розроблено автором як модифікацію таксономічного показника розвитку, який характеризує рівень і динаміку, а також зміну напрямів і масштабів оподаткування споживання в ЄС і окремих країнах за умов функціонування єдиного економічного простору з певним ступенем гармонізації податкової політики у сфері непрямих податків. Результати розрахунків показника $I_{ГНО}$ наведені на рис. 3.

У групу країн з середнім рівнем показника $I_{ГНО}$ увійшла найбільша кількість європейських країн, причому середнє значення цього показника в межах даної групи для країн ЄС-15 є нижчим, ніж для країн ЄС-12. Різниця між

екстремумами показника $I_{ГНО}$ склала 0,651: від Естонії ($I_{ГНО} = 0,085$) до Іспанії ($I_{ГНО} = 0,736$). Значення показника $I_{ГНО}$ для України склало 0,155 (при діапазоні граничних змін $0 \leq I_{ГНО} \leq 1$), що ідентифікує її як країну з потенційно середнім рівнем гармонізації непрямого оподаткування за умови входження до ЄС.

Отримані значення показника $I_{ГНО}$ для України і більшості держав-членів ЄС значною мірою обумовлені високим рівнем гармонізації ПДВ та акцизного податку на алкогольні напої і тютюнові вироби, тоді як оподаткування енергетичними податками, попри всі вимоги інституцій ЄС, все ще залишається низько гармонізованим.

Рис. 2. Алгоритм розрахунку індексу гармонізації непрямого оподаткування ($I_{ГНО}$) в Україні і державах-членах ЄС

Позитивна динаміка показника засвідчила зростання рівня гармонізації непрямого оподаткування в Україні. Таким чином, можна стверджувати, що існуючий в Україні рівень адаптації податкового законодавства до вимог ЄС є наближеним до середнього рівня гармонізації непрямого оподаткування, який склався на сьогодні в більшості країн європейської спільноти.

Враховуючи існуючі неузгодженості окремих елементів вітчизняних ПДВ і акцизного податку з європейськими стандартами, в роботі обґрунтовано концептуальні напрями подальшого удосконалення механізмів їх стягнення.

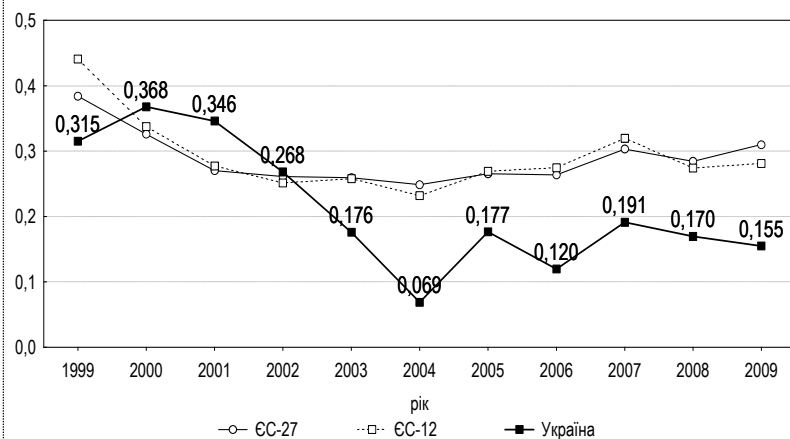
У сфері ПДВ такими є: подальше удосконалення законодавства та остаточна його адаптація до вимог ЄС; ліквідація неефективних пільг; запровадження диференційованих ставок; забезпечення своєчасного відшкодування; удосконалення процесів адміністрування ПДВ. У сфері акцизного оподаткування основними напрямками удосконалення є: підвищення рівня адаптації законодавства до вимог ЄС; розширення переліку підакцизних товарів, об'єктів та бази оподаткування; посилення екологічної спрямованості акцизного оподаткування; підвищення дії фіскальної і регулюючої функцій акцизу.

Глобалізація світового господарства та ліквідація фіскальних бар'єрів на шляху переміщення капіталу обумовили появу податкової конкуренції, тобто суперництва між державами в оподаткуванні мобільних факторів виробництва (зокрема, капіталу), що загострює проблему здатності європейських країн зберегти власні доходи від корпоративного оподаткування.

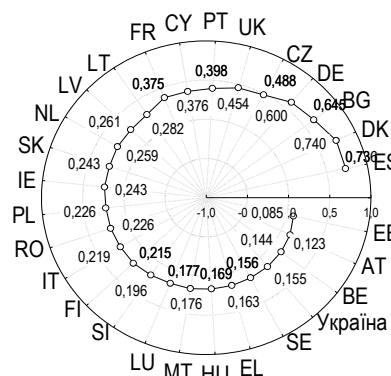
Групування європейських країн за рівнем показника $I_{\text{ГНО}}$ у 2009 р.

Рівень гармонізації непрямого оподаткування	Діапазон значень $I_{\text{ГНО}}$	Склад групи		Значимість показників у структурі $I_{\text{ГНО}}$ ("+" – висока; "-" – низька)		
		ЄС-15 ("старі" держави-члени ЄС)	ЄС-12 ("нові" держави-члени ЄС)	$I_{\text{ПДВ}}$	I_A^e	$I_A^{\text{ам}}$
Низький	[0; 0,1)	–	Естонія (EE) (0,085)	–	+	+
Середній	[0,1; 0,3)	Австрія (AT), Бельгія (BE), Швеція (SE), Греція (EL), Люксембург (LU), Фінляндія (FI), Італія (IT), Ірландія (IE), Нідерланди (NL) (середнє значення – 0,189)	Угорщина (HU), Мальта (MT), Словенія (SI), Румунія (RO), Польща (PL), Словаччина (SK), Латвія (LV), Литва (LT) (середнє значення – 0,222)	+	–	+
		Україна (0,155)				
Високий	[0,3; 0,5)	Франція (FR), Португалія (PT), Великобританія (UK) (середнє значення – 0,409)	Кіпр (CY), Чехія (CZ) (середнє значення – 0,432)	+	+	–
Дуже високий	[0,5; 1]	Німеччина (DE), Данія (DK), Іспанія (ES) (середнє значення – 0,692)	Болгарія (BG) (0,645)	+	+	+

Динаміка рівня показника $I_{\text{ГНО}}$

Розподіл європейських країн за рівнем показника $I_{\text{ГНО}}$ у 2009 р.

Рис. 3. Результати таксономічного аналізу рівня гармонізації непрямого оподаткування в Україні і державах-членах ЄС

Посилення економічних зв'язків між Україною і європейськими країнами, прагнення нашої держави приєднатися у майбутньому до ЄС підвищують актуальність врахування наслідків податкової конкуренції у вітчизняній практиці оподаткування. Для вирішення даної проблеми автором побудовано економіко-математичну модель, яка дозволяє виявити вплив на ймовірність зниження ставки податку на прибуток підприємств в Україні окремих факторів податкової конкуренції, а саме: 1) розміру країни (чисельність населення (φ), ВВП ($ВВП$)); 2) участі у регіональних об'єднаннях (p); 3) мобільності капіталу (прямі іноземні інвестиції (I_3)); 4) відкритості країни (експорт (E), імпорт товарів та послуг (I)); 5) внутрішньої політики у сфері прямого оподаткування (повне податкове навантаження ($ПН$), частка корпоративного податку на прибуток у податковому навантаженні ($Ч_{КПП}$), ставка корпоративного податку на прибуток ($С_{КПП}$), обсяг доходу (прибутку) ($П$), коефіцієнт наявності офшорних зон в країні ($ОЗ$)); 6) податкової політики інших країн (коефіцієнт впливовості ставок корпоративних податків на прибуток, які встановлені в інших країнах з урахуванням просторової ваги кожної з країн ($ВС_{КПП}$)); 7) політичного фактора (коефіцієнт періодичності проведення виборів (B)); 8) інших факторів соціально-економічного розвитку (інвестиції в основний капітал (I_{OK}), дефіцит/профіцит зведеного бюджету (D), рівень безробіття (B), індекс інфляції (I_{inf})).

Автором розраховано функціональну залежність схильності країни (України, Австрії, Болгарії, Кіпру, Франції, Угорщини, Латвії, Польщі, Словаччини, Хорватії) до зниження ставки податку на прибуток підприємств $f(c)$ у періоді t від факторів податкової конкуренції, яка описується узагальненою лінійною моделлю бінарного вибору з логістичним розподілом. Для України ця залежність отримала такий вигляд:

$$f(c_t) = -13,63948 \cdot C_{КПП\ t-1} - 6,24003 \cdot ВС_{КПП\ t-1} + 1,11259 \cdot \varphi_{t-1} + 3,10323 \cdot ВВП_{t-1} - 0,00499 \cdot p_{t-1} + \\ + 1,83068 \cdot I_{3\ t-1} - 2,87008 \cdot E_{t-1} + 3,59278 \cdot I_{t-1} - 1,92037 \cdot ПН_{t-1} - 2,35633 \cdot Ч_{КПП\ t-1} + 2,07137 \cdot П_{t-1} - 0,00284 \cdot ОЗ_{t-1} + (1) \\ + 0,84012 \cdot B_{it\ t-1} + 5,71438 \cdot I_{OK\ t-1} + 6,59282 \cdot D_{t-1} - 1,40294 \cdot B_{t-1} + 2,36391 \cdot I_{inf\ t-1} - 21,85016.$$

На основі аналізу залежності (1) з'ясовано, що найбільш статистично значущими змінними є ставка податку, обсяг оподаткованого прибутку, частка податку у податковому навантаженні, рівень повного податкового навантаження. Функціональна залежність (1) також дозволила підтвердити дві гіпотези: 1) Україна як країна з високим рівнем ставки податку на прибуток підприємств (більше за середню величину по ЄС-27 і ЄС-12) більш схильна до зменшення ставки, ніж європейські країни з низьким рівнем ставки цього податку; 2) Україна, яка межує з країнами-сусідами з низькими рівнями ставок корпоративного податку на прибуток, більш схильна до зменшення національної ставки, ніж країни, які знаходяться під впливом високих ставок податку країн-сусідів.

Узагальнення недоліків вітчизняного оподаткування з огляду на проблему податкової конкуренції і практику європейських країн дозволило

визначити напрями удосконалення окремих елементів податку на прибуток підприємств, які в цілому забезпечать розширення інвестиційної діяльності та стимулюватимуть ділову активність підприємств реального сектора вітчизняної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-прикладної задачі, що полягає у розвитку існуючих та розробці ряду нових науково-методичних підходів та практичних механізмів трансформації податкової політики України в контексті євроінтеграційних процесів.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Систематизація теоретичних уявлень про сутність і основні елементи податкової політики засвідчила несистемність категоріального апарату, що лише фрагментарно відображає вплив інтеграційних процесів на ефективність оподаткування. Автором уточнено зміст поняття “податкова політика” і доповнено систему базових принципів податкової політики держави з урахуванням векторів її трансформації в умовах формування єдиного податкового простору в ЄС.

2. З’ясування особливостей європейської економічної інтеграції дозволило встановити, що важливою ланкою даного процесу є забезпечення зближення окремих напрямів національних податкових політик держав-членів ЄС. Враховуючи стратегічне прагнення України інтегруватися до ЄС, в роботі формалізовано процес трансформації податкової політики держави на шляху її інтеграції до ЄС, етапи і критерії оцінювання рівня інтегрованості податкової політики, а також напрями її трансформації в межах податкової реформи.

3. Основними напрямками гармонізації податкової політики в ЄС є: гармонізація прямих і непрямих податків, а також механізмів їх адміністрування. Встановлено, що непряме оподаткування має найвищий рівень гармонізації за рахунок введення спільної системи ПДВ і узгодження акцизних податків. У сфері корпоративного оподаткування рівень гармонізації є середнім, індивідуального оподаткування – низьким. Рівень адаптації податкового законодавства України до вимог ЄС в цілому визначений як середній.

4. У роботі комплексно оцінені рівні оподаткування в державах-членах ЄС і Україні у розрізі повного податкового навантаження і основних видів податків, що дозволило виявити спільні та відмінні характеристики, тенденції і закономірності у сфері оподаткування досліджуваних країн. Встановлено, що ефективність вітчизняного оподаткування споживання відповідає рівню ЄС, а ефективність оподаткування праці і капіталу є нижчою, а екологічного оподаткування – значно нижчою.

5. З використанням інструментарію кластерного аналізу здійснено групування країн за критеріями реалізації податкової політики (фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, гнучкості),

що дозволило комплексно окреслити закономірності податкової політики України і держав-членів ЄС. Україна увійшла до кластера європейських країн, які схожі за рівнями оподаткування і соціально-економічного розвитку, динамічно змінюються за основними макроекономічними показниками та активно здійснюють реформування власних національних податкових систем.

6. Виходячи з об'єктивного впливу інтеграційних процесів в ЄС на податкову політику України, запропоновано концептуальні напрями її трансформації до європейських стандартів, а також способи та інструменти їх реалізації. Метою трансформаційних заходів в межах податкової реформи повинна стати реалізація податкової політики європейської демократичної держави, що забезпечить стабільність податків і умов оподаткування, рівність платників податків перед законом, досягнення стратегічних завдань сталого соціально-економічного розвитку на засадах фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, гнучкості та наближеності до європейських стандартів.

7. На основі розрахунку індексу гармонізації непрямого оподаткування встановлено, що більшість країн, у тому числі і Україна, характеризуються середнім рівнем гармонізації непрямого оподаткування. На основі виявлених відмінностей у рівнях гармонізації ПДВ і акцизного податку між Україною і державами-членами ЄС обґрунтовано напрями подальшого удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні.

8. За результатами комплексного оцінювання факторів податкової конкуренції встановлено, що Україна як країна з більшим рівнем ставки корпоративного податку ймовірніше здатна здійснити трансформацію національної податкової політики у контексті зменшення рівня оподаткування прибутку за рахунок зниження ставки податку. Також Україна ймовірніше схильна зменшити ставку податку на прибуток підприємств під впливом сусідніх країн з меншим рівнем ставки цього податку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Веремчук Д. В. Методичні аспекти реалізації процесу інтеграції податкової політики України до європейських стандартів / С. В. Леонов, Д. В. Веремчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 5. – С. 28–31 (0,45 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтовано методичні підходи до оцінки рівня інтегрованості податкової політики України до вимог ЄС (0,25 друк. арк.).*
2. Веремчук Д. В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки / Д. В. Веремчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – Вип. 28. – С. 37–45 (0,49 друк. арк.).
3. Веремчук Д. В. Кластерный анализ стран-членов Европейского Союза и Украины по критериям налоговой политики / Д. В. Веремчук // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 2010. – № 9 (389). – С. 100–106 (0,43 друк. арк.).

4. Веремчук Д. В. Гармонізація непрямого оподаткування та методика її оцінки / Д. В. Веремчук // Інноваційна економіка. – 2010. – № 4 (18). – С. 254–261 (0,56 друк. арк.).
5. Веремчук Д. В. Інтеграція податкової політики держави у глобальній економіці / Д. В. Веремчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3 (9). – С. 13–16 (0,49 друк. арк.).
6. Веремчук Д. В. Моделювання впливу факторів податкової конкуренції на ставку податку на прибуток підприємств в Україні / Д. В. Веремчук // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. – № 44/1. – С. 117–132 (0,84 друк. арк.).
7. Веремчук Д. В. Оцінка рівня оподаткування в Україні та державах-членах Європейського Союзу / Д. В. Веремчук // Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою : зб. наук. праць / ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – т. X (серія “Економіка”; вип. 126). – С. 66–75 (0,42 друк. арк.).
8. Веремчук Д. В. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави / Л. Б. Рябушка, Д. В. Веремчук // Механізм регулювання економіки. – Суми : СумДУ, 2008. – № 3. Т. 2. – С. 182-187 (0,3 друк. арк.). *Особистий внесок: поглиблено підходи до визначення поняття “податкова політика держави” (0,15 друк. арк.).*
9. Веремчук Д. В. Історичні етапи оподаткування прибутку підприємств в Україні / Д. В. Веремчук, Т. О. Пасько // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – № 1 (35) – С. 211–218 (0,72 друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано напрями удосконалення оподаткування прибутку підприємств в Україні (0,36 друк. арк.).*

Публікації в інших виданнях

10. Веремчук Д. В. Концептуальні напрями трансформації податкової політики України під впливом економічної інтеграції до Європейського Союзу / Д. В. Веремчук // Методологічні та методичні аспекти функціонування системи державних фінансів : наук.-практ. інтернет-конф., 19 бер. 2011 р. – Донецьк : ДонУЕП, 2011. – С. 8–10 (0,13 друк. арк.).
11. Veremchuk D. V. Taxation trends in Ukraine in conditions of the integration into the European Union / D. V. Veremchuk, I. M. Boyarko, O. V. Deyneka // *Materialy VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Naukaowa mysl informacyjnej powieki – 2011”*. – Volume 1. *Economiczne nauki. : Przemysl, Nauka i studia*, 2011. – S. 103–104 (0,15 друк. арк.). *Особистий внесок: здійснено аналіз податкової політики України у порівнянні з країнами ЄС (0,1 друк. арк.).*
12. Веремчук Д. В. Адаптація податкової системи України до європейських стандартів: стан і перспективи розвитку / Д. В. Веремчук, М. Є. Гусєв // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [Текст] : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 травня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія

- банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – Т. 2. – С. 46–47 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено особливості адаптації податкового законодавства України до вимог ЄС (0,08 друк. арк.).*
13. Веремчук Д. В. Європейські пріоритети податкової політики України в галузі непрямого оподаткування / Д. В. Веремчук // *Materialy VI Mezinarodni vedecko-prakticka konference “Nastoleni moderni vedy – 2010” (27 zari – 05 rijna 2010).* – Dil 1. *Ekonomicke vedy.* – Praga : Publishing House “Education and Science” – S. 44–46 (0,13 друк. арк.).
  14. Веремчук Д. В. Порівняльний аналіз особливостей екологічного оподаткування в європейських країнах і Україні / Д. В. Веремчук // *Облік, аудит, фінанси: сучасні проблеми теорії, практики та підготовки фахівців [Текст] : Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 жовтня 2010 р. : [тези] / редкол. : О. І. Черевко [та ін.] ; Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі.* – Х. : ХДУХТ, 2010. – С. 184–186 (0,1 друк. арк.).
  15. Веремчук Д. В. Трансформація податкової політики через європейський напрямок розвитку України / Д. В. Веремчук // *Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы : материалы Третьей международной научно-практической конференции, УО “Полесский государственный университет”, г. Пинск, 23–25 апреля 2009 г. / Национальный банк Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К. К. Шебеко [и др.].* – Пинск : ПолесГУ, 2009. – С. 8–9 (0,15 друк. арк.).
  16. Веремчук Д. В. Трансформація податкової політики через європейський напрямок розвитку України / Д. В. Веремчук // *Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы : материалы Третьей международной научно-практической конференции, УО “Полесский государственный университет”, г. Пинск, 23–25 апреля 2009 г. / Национальный банк Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К. К. Шебеко [и др.].* – Пинск : ПолесГУ, 2009. – С. 8–9 (0,15 друк. арк.).
  17. Веремчук Д. Досвід реформування прямого оподаткування в Європейському Союзі та напрямки його впровадження у вітчизняну податкову практику / Д. Веремчук // *Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : зб. матеріалів доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 жовтня 2009 р.).* – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – Ч. 1. – С. 45–49 (0,29 друк. арк.).
  18. Веремчук Д. Національні особливості бюджетно-податкової політики в умовах глобалізації / Л. Рябушка, Д. Веремчук // *Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: тези доповідей Міжнародної Інтернет-конференції.* – Тернопіль, 2008. – С. 83–86 (0,18 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено напрямки розмежування бюджетної та податкової політики відповідно до стандартів ЄС (0,1 друк. арк.).*
  19. Веремчук Д. В. Етапи гармонізації оподаткування в Європейському Союзі / Д. В. Веремчук // *Стратегия развития Украины в глобальной среде :*

Материалы II Международной научно-практической конференции 7–9 ноября 2008 года. – Т. 1. – Симферополь : ЦРОНИ, 2008. – С. 43–45 (0,24 друк. арк.).

20. Веремчук Д. В. Щодо сутності інтеграції податкової політики держави / Д. В. Веремчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей X Всеукраїнської науково-практичної конференції (22–23 листопада 2007 р.) : У 2-х т. – Т. 1. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 59–60 (0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Веремчук Д. В. Трансформація податкової політики України в умовах інтеграційних процесів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячене розвитку науково-методичних підходів та практичних механізмів трансформації податкової політики України під впливом процесів економічної інтеграції. В роботі досліджено теоретичні засади податкової політики держави, уточнено її сутність і принципи реалізації; визначено етапи процесу трансформації податкової політики і критерії його оцінювання; систематизовано напрями, а також встановлено рівні гармонізації податкової політики в ЄС і адаптації податкового законодавства України до його вимог; обґрунтовано методичні засади оцінювання рівня оподаткування і його структури; здійснено групування країн за критеріями реалізації податкової політики; визначено концептуальні засади реформування податкової політики України в умовах євроінтеграції; окреслено шляхи удосконалення непрямих податків на основі розрахунку індексу рівня гармонізації непрямих оподаткування; встановлено вплив податкової конкуренції в ЄС на вітчизняну податкову політику у сфері прямого оподаткування прибутку підприємств.

Ключові слова: податки, податкова політика, економічна інтеграція, податкове навантаження, ефективна ставка податку, податкова конкуренція.

АННОТАЦИЯ

Веремчук Д. В. Трансформация налоговой политики Украины в условиях интеграционных процессов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2012.

В диссертации исследованы теоретико-методические основы налоговой политики государства, ее сущность и основные элементы. Налоговую политику предложено понимать как совокупность целенаправленных мер государства по научно-методическому, нормативно-правовому, институционально-организацион-

ному, информационно-аналитическому, ресурсному обеспечению процессов установления и изъятия налогов и их администрирования, направленные на удовлетворение потребностей и интересов общества, а также реализацию объективных функций налогов с учетом влияния факторов внутренней среды и внешних векторов экономической интеграции. Систему принципов налоговой политики государства дополнено принципом интеграционности, который предусматривает необходимость обеспечения трансформации состава, структуры и элементов налогов, а также общих направлений налоговых реформ в соответствии с требованиями международных экономических объединений.

Разработана концептуальная схема процесса трансформации налоговой политики государства на пути его интеграции в ЕС, что позволило формализовать содержание и инструменты адаптации налогового законодательства, гармонизации и унификации налоговой политики как отдельных этапов данного процесса. Рассмотрены методические подходы к оцениванию уровня интегрированности национальной налоговой политики в общеевропейское налоговое пространство по критериям имплементированности, обоснованности, целесообразности и полноты, а также определены направления трансформации налоговой политики по данным критериям в зависимости от глубины и разнообразия интеграционных связей, а также требований ЕС.

В процессе исследования идентифицированы уровни директивного регулирования налоговых отношений в ЕС и имплементации гармонизированных норм в правовое поле Украины, что позволило обосновать очередность мероприятий по трансформации отечественной налоговой практики.

С целью комплексного оценивания полной налоговой нагрузки и ее структуры в европейских странах был усовершенствован методический подход, базирующийся на приведении отечественной налоговой классификации за Системой национальных счетов в сопоставимый вид с классификацией налогов в ЕС за Европейской системой счетов. Основываясь на результатах кластерного анализа по критериям фискальной достаточности, экономической эффективности, социальной справедливости и гибкости, сформированы четыре кластера стран и обоснованы их специфические особенности.

На основе использования инструментов таксономического анализа усовершенствован алгоритм расчета индекса гармонизации косвенного налогообложения, что позволило оценить уровень и динамику, а также направления гармонизации косвенных налогов в целом и в разрезе их основных видов для государств-членов ЕС и Украины.

В работе определены тенденции изменения уровня корпоративного налогообложения в странах Европы путем построения линейной модели бинарного выбора с логистическим распределением, что позволило формализовать функциональную зависимость склонности Украины к

снижению ставки налога на прибыль от релевантных факторов налоговой конкуренции.

Ключевые слова: налоги, налоговая политика, экономическая интеграция, налоговая нагрузка, эффективная ставка налога, налоговая конкуренция.

SUMMARY

Veremchuk D. V. Transformation of the tax policy of Ukraine in terms of integration processes. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic science degree in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Establishment, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine, Sumy, 2012.

The dissertation research is dedicated to the development the scientific and methodological approaches and practical transformation mechanisms of the tax policy of Ukraine under the influence of economic integration processes. In this paper researched theoretical principles of tax policy, it is clarified the nature and principles of implementation; defined stages of transformation of tax policy and criteria for its evaluation; systematized directions also set the level of tax policy harmonization in the EU and adaptation of Ukraine tax laws to its requirements; grounded methodical principles of assessment level of taxation and its structure; made grouping of countries according to criteria of tax policy; defined conceptual framework for reforming the tax policy of Ukraine in terms of European integration; outlined ways to improve the indirect taxes on the basis of calculating the index level of indirect taxation harmonization; determined the impact of tax competition in the EU on domestic tax policy in the field of direct taxation of business profits.

Key words: tax, tax policy, economic integration, tax burden, implicit tax rate, tax competition.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, доцент
Леонов Сергій Вячеславович

Підписано до друку 04.01.2012.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008